

Василь КОЦАН

ТРАДИЦІЙНЕ ВЕСІЛЬНЕ ВБРАННЯ ЗАКАРПАТТЯ XIX — ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XX ст.

Стаття присвячена дослідженню особливостей традиційного весільного вбрання Закарпаття XIX — першої половини XX ст. На основі польових, архівних і літературних джерел, музейних колекцій проаналізовано основні складові вбрання наречених на традиційному народному весіллі краю. Поряд із характеристикою крою та елементів оздоблення чимала увага зверталась на обрядовій ролі окремих елементів весільних строїв. Важливим було виявлення особливих та відмінних рис у виготовленні та декоруванні одного й того ж весільного атрибуту в різних районах краю. Зберігаючи загальноукраїнську основу традиційне народне весілля на Закарпатті мало велику кількість локальних варіантів.

Ключові слова: весільне вбрання, сорочка, блузка, спідниця, фартух, пояс, хутряна безрукавка, зачіски та головні убори, вінок, прикраси з бісеру, штани, капелюх, чоботи, весільні топірці.

© В. КОЦАН, 2015

Сімейне життя українців традиційно супроводжувалося різноманітними обрядами та ритуалами, які в образно-символічній формі відзначали певні етапи життя людини та найважливіші стадії розвитку родини в її життєвому циклі: народження дитини, її повноліття, утворення сім'ї, сімейні ювілеї, смерть когось із членів сім'ї. У циклі сімейної обрядовості переплелися дії, символи, словесні формули та атрибути, виникнення яких належить до різних історичних періодів з притаманними кожному з них нормами і поглядами. Біля витоків свого формування сімейні обряди та ритуали тісно стикалися з магичними заходами, які мали забезпечити сім'ї та окремій людині щастя, багатство та плодючість, захистити її від злих сил. Із розвитком раціональних знань магичні обряди поступово втрачали свій первісний зміст, все більше набуваючи розважального характеру. Так формувався багатошаровий і багатофункціональний обрядовий комплекс. Таким в основному він залишається і тепер, хоча й зазнав значних трансформацій та спрощень.

Комплекти традиційного весільного вбрання молодих милували своєю життєрадісною красою, багатством елементів та кольорів, їх обрядовою значимістю, дивовижною мистецько-художньою довершеністю. Впродовж вікової історії кожна деталь одягу освячувалась колективною народною традицією. Вона мала служити одній високій меті — захистити подружжя від лихих сил, забезпечити молодим щасливе майбутнє, показати на людях їхню чесність у житті та вправність у роботі, а значить засвідчити їхню зрілість і готовність до створення власної сім'ї.

Кількість весільного одягу, зазвичай, належала до важливих соціальних маркерів. До весілля дівчата готували собі придане. Найчастіше до нього входили сорочки, кожухи, головні убори та взуття. Сорочка, як головний елемент жіночого вбрання, і в комплекті весільного одягу поряд із головними уборами була домінантою. Наявність у дівчини кількох, оздоблених вишивкою, сорочок засвідчувала її багатство. Народна коломийка підтверджує це словами:

*Хвалилася гуцулочка
Межи гуцулками,
Що ся буде віддавати
З трьома сорочками [27, с. 63].*

Весільні жіночі сорочки долинян Закарпаття виділялись, вільним кроєм, пишною вишивкою білим по білому із незначним вкрапленням інших барв. Одним із найяскравіших прикладів весільних сорочок

були сорочки («білениці», «ромованки») тербле-ріцьких долинянок, в яких передню полу і рукав вишивали білими нитками техніками гладі та вирізування. Орнаментальна композиція формувалась з трьох-чотирьох поздовжніх смуг геометричних мотивів: ромбів, розеток, скісних хрестів, трикутників, квадратів. У 30—40-х рр. XX ст. до білих ниток додавали червоні, сині, жовті, зелені, якими вишивали допоміжні орнаментальні мотиви. Оздоблення сорочок вишивкою «білим по білому» було досить поширеним явищем на усій території України [17, с. 27].

Наприкінці XIX — на початку XX ст. у селах долини р. Тересви поширились довгі весільні сорочки, декоровані різноманітними швами, морщенням та вишивкою. Характерною їх особливістю було те, що посередині, під прямокутним вирізом горловини, робили неглибокий (5—8 см) поздовжній розріз («розпірку»), що зав'язувався на плетені шнурочки («шпульки») з китицями («бубонами») на кінцях. Декоративне морщення передньої пілки та плечової частини рукавів доповнювалось орнаментальними смугами, виконаними техніками вирізування та обмітування, широкими воланами («фодрочками») та мережками ручної роботи. Все це робилось білими нитками. Єдиним місцем, яке декорували різнокольоровою вишивкою, були морщені манжети та фодри, на яких вишивали орнаментальні смуги з ромбів та скісних хрестів. У 30—40-х рр. XX ст. поширеними були мережки, при виготовленні яких витягували та обмітували нитки перетикання, формуючи різноманітні візерунки («вшивлякі взори»). Часто на фодрах весільних жіночих сорочок в'язали мережки у вигляді букви «ж», яка у народному віруванні символізувала щасливе життя молодої пари. У селі Нересниця люди, вишиваючи весільні сорочки говорили: «Цількованими (мережаними) взорами парадилися, до свальби ладилися»¹.

У турянських долинян наречені одягали *блузу* («візитку») з відбіленого домотканого лляного полотна. Вона могла мати як довгі, так і короткі рукави. Довгі рукави завершувались манжетами, а короткі —

Весілля, с. Буштино Тячівського району. 40-ві рр. XX ст. Фото з архіву автора

збиралась у дрібні складки («рями») й завершувались мережкою («чіпкою») ручної роботи. Весільні «візитки» шили без коміра, у поясі стягували гумкою («гумаком») або бантом. Блузи оздоблювали вишивкою рослинних або геометричних орнаментів, виконаною технікою «хрестик» на грудях («фараметликах»), плечовій частині рукавів та на манжетах. Кольорову гаму обирала наречена на власний смак. Наприкінці 30-х — на початку 40-х рр. XX ст. зустрічались весільні «візитки» з білої шовкової матерії, передню пілку яких оздоблювали «защипами» та фабричними мережками («чіпками») [28, с. 3—4].

Структурою орнаментальної композиції вишивки та технікою вишивання виділялись вінчальні сорочки бойкинь Закарпаття. Плечову частину рукавів вінчальних жіночих сорочок воловецьких бойків оздоблювали стилізованим колом, що утворювалось завитками, вишитими червоними нитками, як символом кохання. Обабіч кола розміщували дві стилізовані гадузки квітів, а його внутрішню площину заповнювали вишитими стилізованими постатями чоловіка і жінки з хрестами («вірити у Бога»), а між ними — дві восьмипелюсткові квітки («вби ся держали купи як тоті квіточки»). Навколо такої композиції вишивали стилізовані стебла з дрібними листочками. Вони символізували рідних, які мали допомагати молодій парі, сприяти сімейному благополуччю [21, с. 137].

Вінчальні сорочки міжгірських бойків вишивали технікою «гладь» («на вбиваня»). В основі орнаментальної композиції лежали чотири червоні, чотири зелені та одна блакитна стилізовані квітки, викладені у формі прямого та скісного хрестів, що перетиналися. У народних віруваннях прямий хрест символізував чо-

¹ Етнічні особливості народного вбрання дубівських (села Дубове, Красна, Тарасівка, Широкий Луг Тячівського району) та усть-чорнянських долинян (села Усть-Чорна, Лопухів, Руська Мокра, Комсомольськ (Німецька Мокра)) XIX — першої половини XX ст. (Польові матеріали автора. — 2009 р. — С. 3).

ловіка, а скісний — жінку. Таку композицію обрамляли чотири стилізовані віночки у формі ліри з квіток, дрібних бутонів, стебел та листочків [21, с. 138].

Дівочі вінчальні сорочки українців Закарпаття часто застосовували у різних обрядах. У селах Нанково, Нижнє Селище, Копашнево, Драгово Хустського району та Чумальово, Кричево, Угля, Дулово, Новобарово, Руське Поле Тячівського району існував обряд вмивання обличчя наречених («молодих») із застосуванням вінчальних сорочок. Молода зливала молодому на руки воду, він умивався і втирався пазухою сорочки молоді. Потім молодий зливав молодій, вона втиралась пазухою його сорочки. Такий обряд мав на меті зберегти любов між молодими. Старожили з цього приводу казали: «Мавуть любитися і жити в купі до скончання» [2, с. 29; 12, с. 284; 29, с. 29].

Поверх сорочки наречені одягали *спідниці та фартухи*, які в окремих районах чи селах підперезували *поясами*. У середині XIX — на початку XX ст. весільні спідниці та фартухи, як і сорочки, шили з білого домотканого полотна чи білої фабричної матерії. У 20—40-х рр. XX ст. зустрічались й кольорові спідниці та фартухи, найчастіше червоні, бордові, зелені чи сині.

Тересвянські долинянки весільні фартухи шили з білої атласної чи шовкової матерії з довгим вузьким, пришивним пояском. По боках та внизу фартухи оздоблювали машинними швами червоного кольору та білою фабричною мережкою («чіпкою»). У 30—40-х рр. XX ст. у селах середньої та нижньої течії р. Тересви наречені підперезувались широкими (8—10 см) тканими поясами («ременями»). До одного із кінців пояса пришивали вузькі (1,5 см) шкіряні ремінці з шістьма дірочками, а до другого — ремінці із металевими пряжками («капчами»). Біля ремінців із пряжками пришивали кишеню із напівкруглою нижньою частиною. Довжина такого пояса сягала від 80 до 100 см. У селах Нересниця, Ганичі, Калини, Вишивате весільному поясу («ременю») надавали оберегового значення. Його часто використовували у обрядах, пов'язаних із худобою («скотом»). Так, напередодні першого вигону худоби у поле, з пояса витягували три нитки. З них плели поясок, довжина якого мала охопити стан жінки (господарки худоби). Господарка підперезувалась поясом на ніч. Ранком цей пояс закопували на порозі хліва, щоб через нього пройшла корова. Слова, які

промовлялись під час плетіння поясу, розкривали суть обряду: «Як пояс плівся, так і скотинка приходила б на свій двір — із сліду в слід». У с. Дубове пояс також клали на корову при доїнні після першого отелення, щоб корова не злягла² [1, с. 7—8; 34, с. 24].

У 30-х рр. XX ст. у бойків Закарпаття поширились весільні («свальбові») фартухи з одного шматка білої фабричної тканини. Верхню частину фартухів збирали на три—чотири нитки у вузькі складки («загинки»), до яких пришивали вузький пояс. У нижній частині фартуха робили 2—8 поперечних загинок, між якими вишивали стилізовану галузку із квітів, стебел та листочків. Низ фартухів оздоблювали мережкою («чіпкою»).

Свою специфіку мав жіночий весільний поясний одяг богданських гуцулів. У 20—40-х рр. XX ст. у селах долини р. Білої Тиси побутовували *сукні з «огальоном»* з чорного домотканого сукна. Сукню кроїли з двох квадратних (68 x 68 см, 70 x 70 см) шматків сукна, зшитих по боках. Верхню частину сукні загинали всередину на 2 см, утворюючи загинку («остроку»). У неї просовували плетений різнокольоровий шнурок, яким сукню стягували у поясі. Нижню частину сукні декорували двома плетеними бордовими шнурками («косами») та штучними квітами з позолочених чи сріблястих ниток. «Огальон» кроїли з прямокутного (70 x 35 см) шматка сукна, декорували двома «косами», шматками золотистої фольги («фарговками») та квітами із вовняних ниток. «Огальон» одягали поверх сукні і зав'язували ззаду на плетені шнурочки. Крім Рахівщини, сукні з «огальоном», в межах Закарпатської області більше ніде не зустрічались. Вони були поширені в Румунії та Польщі. У гуцулок Рахівщини вони поширились під впливом румунських одягових традицій наприкінці XIX — на початку XX ст. [21, с. 52]. Придбати таку спідницю намагались навіть найбідніші гуцулки. У народній пісні «На зарібки» співається:

Ой, як піду на зарібки,
Чекай до суботи:
Буде сукня з огальоном,
Червені чоботи [27, с. 64].

² Етнічні особливості народного вбрання дубівських (села Дубове, Красна, Тарасівка, Широкий Луг Тячівського району) та усть-чорнянських долинян (села Усть-Чорна, Лопухів, Руська Мокра, Комсомольськ (Німецька Мокра)) XIX — першої половини XX ст. (Польові матеріали автора. — 2009 р. — 33 с.).

Плечовим жіночим весільним, як і святковим вбрання були полотняні, хутряні та фабричні безрукавки. Серед них виділялись короткі (46—50 см) безрукавки («плічки», «лайбики») боржавських долинанок. Характерною ознакою таких безрукавок був глибокий виріз горловини та вирізані у формі зубчиків контури передніх пілок. «Зубці» зв'язували між собою шовковими нитками, створюючи вигляд «шнурівки», яку могли замінювати металеві петлі («скоби»). Багатші дівчата «зубчики» робили із шовкових стрічок («пантликів»), оздоблених металевими блискітками. «Лайбики» оздоблювали шовковими зигзагоподібними стрічками синього, білого кольору, обабіч яких нашивали три ряди квіток («косичок») з різнокольорових шматків фабричної матерії та дрібних бісеринок («пацьорок») білого та червоного кольорів [1, с. 13; 37, с. 135].

Хутряні безрукавки та кожухи були неодмінними атрибутами багатьох весільних обрядів на Закарпатті. У с. Нанково Хустського району після вінчання у церкві, вдома молодих зустрічала мама в одягненій навиворіт хутряній «бунді». Вона обсівала молодих вівсом. Вивернута бунда означала, що мати бажає дітям доброго урожаю, щоб овес родив таким густим як вовна на кожусі.

У селах Неліпино, Сасівка, Плоске, Тибава Свалявського району після вінчання у церкві молодим та гостям вдома влаштовували зустріч біля воріт («недопуск», «перевірка на документи»). Хтось із тих, хто залишався вдома передодягався у вивернутий назовні кожух (символ багатства), на шию вішав намисто (із пустих яєчних шкарлупок, розфарбованих у різні кольори), на голову одягав чоловічу шапку (символ могутності). У селі Плоске шапку оздоблювали віночками («фургами»), плетеними із соломі. По завершенню обряду молодих обсівали, співаючи при цьому:

Такі бись те багаті,
Як кожущини мохнаті [4, с. 19—20].

У долинян, бойків і лемків обов'язковим елементом вбрання наречених були *гуні*. Їх одягали у будь-яку пору року. Даючи характеристику традиційного народного одягу Ю. Жаткович писав: «Молода му- сить ходити цілу свадьбу у великій білій гуни, хоч би і як було горячо» [25, с. 108]. У бойків Закарпаття гуню використовували в обряді «одягання молодої». Молода ставала на гуню (символ багатства, велико-

Весільна пара, с. Чорна Тиса Рахівського району. 40-ві рр. XX ст. Фото з архіву Приватного музею «Скіфське полювання» у смт. Ясіня

го щастя): «Вбы боса не была бо не бде ся газдівство вести» [23, с. 67].

Великою різноманітністю та обрядовістю виділялись жіночі весільні зачіски та головні убори. Дівчата заплітали волосся в одну або дві коси, вплітаючи на їх кінцях стрічки («пантлики»). Щоб коси тримались на голові у зачісці їх кріпили спеціальними скобами («горноглями»). У долинян Закарпаття наречена мала одну косу, в яку вплітали три стрічки («пантлики»): дві чорні з квітками та одну — червону. Гуцулки Закарпаття у весільну зачіску вплітали спеціальний дівочий головний убір — «плетіньи». Для його виготовлення брали два мітки фарбованих у червоний колір ниток із вовни молодих овець, з яких робили три уплітки. Дві з них заплітали у коси, які обвивали навколо голови таким чином, щоб їх кінці («рожки») були посередині голови. «Рожки» туго обмотували різнокольоровими нитками, залишаючи трохи червоних ниток («гривок»).

Знаком того, що дівчина заручена, був вінок, сплетений у так званий «барвінковий день». Такий

Зачіски та головні убори наречених, села Іза, Кошельово Хустського району. 20-ті рр. ХХ ст. Фото С.К. Маковського

вінок змащувався медом і вкривався позолотою. Дівчина не знімала його аж до шлюбу, навіть спала в ньому. Існувало повір'я, за яким, якщо вінок пропаде — не буде щастя у подружньому житті. Він служив одночасно оберегом від злої сили і поєднував у собі солярну і шлюбну символіку. Дівчина, що втратила дівочтво не мала права одягати вінок до шлюбу. Весільні вінки дуже цінилися і зберігалися у сім'ї. Поганою прикметою вважалась втрата вінка («стра-та вінця»). Вінок не можна було продавати. Про це співається у народних коломийках:

*Та заплачеш, біла дівко,
Перший понеділок,
Як ти здойме леда біда з голови вінок (с. Драгово).*

Тереблянські долиняни весільні барвінкові вінки плели за день до весілля. У селах Стеблівка, Данилово, Крайниково, Нанково Хустського району по барвінок йшли наречений («молодий») з друзями, а у селах Буштино, Вонігово, Кричево, Угля Тячівського району — «молодий» з друзями, друзками та свашками. Потім дружби йшли запрошувати по селу дівчат на плетіння вінків. Всі сходились до молодого («жиниха») ввечері. У великій кімнаті склали чотири столи, навколо яких сідали куми, друзки та дівчата. На стіл ставили «тайстри» із барвінком. Дівчата перебирали барвінок і давали кумам, які плели вінки молодим і вінок на весільну палицю («курагов»). Про цей процес співалось у народній пісні:

*Ей, плетіть, дівки, вінки,
Бо вже біла днина,
Бо до сії хижі,
Йде файна челядина.*

*Плетіть, дівки, вінки,
Барвінку доходить,
Бо вже наша цімборочка
Із нами не ходить [2, с. 12].*

У селах Приборжавське, Довге, Суха, Бронька, Кушниця, Лисичево Іршавського району весільні барвінкові вінки плели у три—чотири коси, зв'язуючи їх червоними вовняними нитками («челенянками»). Кінці «челенянок» разом із різнокольоровими стрічками («partiцями») спадали на плечі й запинались за пояс. У селах Керецьки, Березники Свалявського району у 20—40-х рр. ХХ ст. барвінкові весільні вінки декорували атласними стрічками («лентами») з дрібними кульками («гомбичками») із різнокольорових вовняних ниток. До задньої частини вінка влітку пришивали два ряди великих живих, а взимку — штучних квітів («косиць»). Такі великі весільні вінки у названих селах проіснували до кінця 70-х рр. ХХ ст.

Наприкінці ХІХ — у першій половині ХХ ст. у селах Туриця, Турички, Вільшанки, Ликідари Перечинського району невисокі трикутні чи круглі весільні вінки («вінчики») робили із воску та барвінку. Ззаду («на потилиці») два кінці вінка сходились. До них кріпили різнокольорові стрічки («ленти»), які влітали у коси. У задній частині вінка робили потайну кишеню («ситник»), в яку ставили часник. Вінки плели свашки, хресна мама, інколи дружки.

З-поміж весільних барвінкових вінків українців Закарпаття виділялись гуцульські. Основа всіх вінків була круглою, складалась з трьох-чотирьох кіс барвінку, з'єднаних за допомогою ниток. Ясінянські гуцулки вінки декорували штучними рожевими квітами. Всі вінки на весіллі повинні бути витримані у одній кольоровій гамі, бути подібними, щоб у сім'ї не було суперечок і суперництва.

Певні особливості мали весільні барвінкові вінки бойків і лемків Закарпаття. Я. Головацький писав: «Як любо поглянути на верховинку у барвінковому віночку, стільки разів оспіваному у слов'янських піснях. Тут ходять у віночку щоденно, тим часом у інших місцях надягають вінки на весілля» [13, с. 54].

У бойків Закарпаття на весіллі молода чотири рази міняла головний убір. Першим був барвінковий вінок («дівоча коруна»). Зазвичай, обряд різання барвінку проходив у вівторок, а власне весілля гуляли в четвер; якщо ж різали барвінок у четвер, то власне

весілля відбувалося в суботу. У вівторок або четвер вранці до сходу сонця барвінок ішли різати свашки, мати, хресна мама («нанашка»), дружби чи дружки (залежно від того, кому вили вінки), маленький хлопчик 6—7 років. Зрідка йшли й староста та музиканти («гудаки»). За народними уявленнями музиканти мали чаклунські здібності і знаходились у постійному контакті з потойбічним світом. Малий хлопчик був учасником і виконавцем багатьох обрядів продукуючого характеру. Ні молодий, ні молода по барвінок не ходили.

Барвінок у народі вважався за «символ переходу від одного стану життя до іншого». У закарпатських бойків перші галузки барвінку зрізував хлопчик, обов'язково притискаючи його двома парними копійками до хліба, а свашки промовляли:

Перший раз, благослови, Божа Мати, покрити голову молодої вінком;

Другий раз, Господи Боже, благослови покрити голову молодої вінком;

Третій раз, вся родино, благослови покрити голову молодої вінком.

А присутні відповідають: «Най Бог благословит» [23, с. 65].

Другою різала барвінок мати, кажучи: «Господи Боже, Божа Мати, благословіть моїй дитині щасливий вінчик!» Третьою вже різала барвінок нанашка: «Як осись барвінок не блідне ніколи, так би і життя наших молодих нігда не зблідло. У с. Жденієво Воловецького району хлопчик до семи років, зрізуючи барвінок, протягував його через обручки молодих і говорив: «Обы хлопці были». За народними уявленнями, обручка була оберегом від нечистої сили.

Хлопчик заносив барвінок до хати і клав на стіл. Стіл символічно уподібнювався церковному престолу. На плетення вінка свашки просили благословення, латкаючи:

*Благослови, Богоньку,
Благослови, Богоньку,
під вінок головоньку.
Та і ты, Божьй Крижу,
Та і ты, Божьй Крижу,
не минай нашу хижу* [23, с. 66].

Мати молодої (молодого) пригощала паленкою жінок, які вили вінці. Для виготовлення весільного вінка відмірювали дві вовняні нитки (однакової довжини) від одного кутка хати до протилежного і на-

зад. У молодого звивали вінки дві свашки (нанашка) — молодому і дружбові, а інші свашки тільки подавали барвінок. Коли йшли за молодою, то дружба ніс на своїй «клебані» вінець для молодої. У с. Завадка Воловецького району, у день весілля, якщо вінки плели для обох молодих разом, «клали овес, уплітали білі, червоні ружечки». Виплітали п'ять вінків: молодому, молодій, дружбові, дружці та одному із товаришів молодого (не дружбові). Виплетені вінки клали в миску, де був хліб, цукерки, пшениця, свячена вода, квіти («косиці»), накриті вишиваним рушником. У с. Скотарське Воловецького району в миску з барвінком кидали «овес молодим, а таким лем чічки й барвінок». Вірили, що якщо овес — чоловічого роду, то й першим хлопчик народиться, а від пшениці тільки дівчатка народжуються.

З барвінку робили «богрийди». Їх виготовляли зі штучних чи живих квітів, галузки барвінку та кольорової стрічки. Богрийди прикріплювали в день весілля молодим, а також дружкам і дружбама, із лівого боку біля серця, інші маленькі букетики з барвінку роздавали гостям..

На бойківському весіллі другий раз наречена міняла головний убір перед сватанням, коли приходив наречений. Староста знімав «дівочу коруну» і одягав на молоду білу полотняну накидку («білило») та капелюх з барвінковим вінком. Третій раз головний убір нареченої мінявся після вінчання, перед гостинною, яка проходила у домі нареченого. На цей раз одягали чепець, який наприкінці весілля знімав староста і покривав голову молодої хусткою. Саме вона і була обов'язковим елементом вбрання заміжньої жінки³ [16, с. 74].

Весільним атрибутом нареченої у лемків Великоберезнянщини були вінки («весільні вінці»), які плели з барвінку, а з 40-х рр. XX ст. у побут увійшли куповані («купчі») вінки. До вінків дружок пришивали довгі стрічки («пантлики») та вшивали зубки часнику, якому надавали функцію захисту від злих сил. У селах Верховина Бистра, Лубня, Загорб, Стужиця після шлюбу барвінковий вінок знімали й одягали звичайний солом'яний капелюх, оздоблений головками часнику та кукурудзяними зернами, а вже на капелюх накладали вінок. У такому головному уборі наречена

³ Особливе та відмінне у народному вбранні бойків Воловеччини та Міжгірщини XIX — першої половини XX ст. (Польові матеріали автора. — 2011 р. — 15 с.).

поверталась у хату і залишалась у ньому доти, доки їй не одягали жіночий очіпок (Маковський, с. 34). Барвінковий вінок був символом дівочтва, тому знімаючи його з голови молоді, співали:

*Позирай, Ганько, на ключову дірку,
Бо ти послідній раз у весільнім вінку.
Позирай, Ганько, уверх на повалу,
Бо вже твоє дівочтво навіки пропало* [11, с. 87].

На початку ХХ ст. в українців Закарпаття поширились весільні вінки з кори, картону чи дроту. У селах пониззя р. Терєблї основу весільних вінків («косиць», «вінців») виготовляли з трьох пластинок кори («лика») липи, які обшивали білою стрічкою. Над основою вінка пришивали коронку («косицю») у вигляді серця. Все зовнішнє тло віночка оздоблювали прикрасами («мачками») з стрічок та кусочків полотна, зібраних у бутончики. З обох боків «косиці» за допомогою тоненьких дротиків пришивали ромбовидні дзеркальні фігурки. Такі вінки дівчата однієї сім'ї передавали одна одній з покоління в покоління. В одному вінку заміж виходили бабуся, мама, внучка, правнучка і т. д. «Вінці» носили всі дівчата («невісти»). У селах Буштино, Вонігово, Новобарово Тячівського району на третій день весілля, якщо виходила заміж остання дочка або женився син, то плели вінки з барвінку. Їх одягали на голову матері або батькові. При цьому батьки говорили дітям: «Щоб на вас дождали надягати вінок, так як за вами надівають на нас»⁴. На початку ХХ ст. подібні вінки поширились у богданських гуцулок.

З 20-х рр. ХХ ст. весільні вінки («корони») на картонній основі побутували в ясінянських гуцулок. Круглу основу (діаметром — 10—12 см) обшивали фабричною матерією. Вінки декорували великим круглим дзеркальцем, різнокольоровим бісером та видовженим стеклярусом, маленькими квадратними дзеркальцями, дутим склом, декоративними гудзиками. Рахівські гуцулки картонну основу весільних «корон» обшивали світло-коричневою фольгою, поверх якої пришивали великі намистинки із дутого скла, дрібні намистинки («пацьорки») та різнокольорові вовняні нитки.

У 30—40-х рр. ХХ ст. у селах Терєблянської долини поширились дівочі вінки з дерев'яної кори чи

⁴ Традиційний народний одяг долинян пониззя р. Терєблї ХІХ — першої половини ХХ ст. (Польові матеріали автора. — 2008—2009 рр. — 22 с.).

дроту, що обвивалися полотном і прикрашалися різнокольоровим бісером, дзеркальцями. У нижній частині вінка вішали один або два ряди срібних монет («гусосів»). В їх основі лежала пластинка з кори липи, яку вручну обшивали смужкою з покупного полотна. Віночки оздоблювали хвилястою смужечкою («решуточкою»), різнокольоровими квіточками, бісером, «шпильками», смужками з сріблястого паперу («морозку»). У нижній частині віночки оздоблювали рядком монет («гусосів»). Такі вінки носили дівчата, починаючи з 7—8-ми років та дорослі жінки на храмові свята («отпусти»).

Як відомо, коли українська дівчина виходила заміж, мінялась їй її ноша. Зелений вінок замінювала хустка, якою молоду пов'язував наречений на весіллі. Недарма у весільних піснях співали:

*Та віночку зелененький,
Люблю тя носити,
Та з-за хлопа як явора
Мушу тя лишити.
Ой, вінку зелененький,*

*Та все вінку, вінку,
Та мушу тя заміняти,
За тонку ширінку (хустку)*⁵.

У селах межиріччя Терєблї та Ріки хусткою священник пов'язував руки молодим під час вінчання. При цьому молода намагалась поставити свою руку поверх руки молодого. Це означало, що молодий слухатиметься її у всьому. Наприкінці 20—40-х рр. ХХ ст. у селах Крайниково, Олександрівка, Данилово, Сокирниця, Боронява, Нанково Хустського району весільні хустки шили з прямокутного (120 x 130 см) шматка білого домотканого полотна. Посередині хустки, по діагоналі, пришивали різнокольорову фабричну стрічку («ленту»), внутрішню площину якої декорували ламаною лінією («кривулею») та дрібними бісеринками сірого кольору. Хустку складали трикутником, так щоб «лента» була спереду і огортала обличчя [3, с. 7].

У 20—40-х рр. ХХ ст. у селах пониззя р. Терєблї побутували великі весільні хустки з білої фабричної матерії. По периметру, ближче до країв, хустки

⁵ Етноідентифікуючі ознаки та етнографічно розмежувальні риси народного одягу гуцулів Рахівщини ХІХ — першої половини ХХ ст. (Польові матеріали автора. — 2009—2011 рр. — 56 с.).

оздоблювали вишивкою квіткового орнаменту та різнокольоровими стрічками («пантликами»). По краях хустки завершувались мережкою та довгими стрясками. Заміжні жінки та жінки старшого віку зав'язували хустки під підборіддям, а молодіці — ззаду. Взимку поверх літньої хустки одягали ще велику теплу вовняну хустку («ширінку»). У тересвянських долинах вишивану хустку наречений дарував теці на весіллі. Подарунок передавали через старосту, який при цьому говорив: «Коли би був вам ваш зять купив бицикли, были бысьте упали з него, купив би бокончи не знали бысьте в них ходити, а купив вам одну ширінку!» [30, с. 3]. У селах Бедевля, Тересва, Крива, Солотвино Тячівського району хустку використовували як знак оповіщення односельцям про народження дитини. Її вивішували на воротах баба повитуха, яка приймала роди. Хустка на воротах означала народження дівчинки, а рушник — хлопчика⁶.

Важливе місце серед весільних жіночих головних уборів бойків Закарпаття займав *чепець*. У міжгірських бойків основу чепця складав обруч («рама») з картону або кори липи, на який натягували біле мереживо («сітку»). Із зовнішньої сторони «раму» обшивали чорним оксамитовим («баршуновим») полотном. До основи кріпили чорні та кольорові стрічки («партиці») з китицями на кінцях. Часто їх оздоблювали вишивкою. Вишивані чепці виконували різні функції. Так, у молоді, яка йшла до вінчання, на вінку кріпились 8—10 вишиваних різнокольорових стрічок, а після вінчання залишалось лише 2—3. Це засвідчувало, що молода ставала заміжною жінкою. Крім того, кількість стрічок на очіпку, барвистість їх вишивок та матеріал, з якого вони виготовлялись, свідчили про соціальне становище дівчат. З «очіпком» пов'язано й ряд обрядів. У с. Ізкі Міжгірського району народний звичай вимагав, щоб жінка свій весільний вінок зберігала все своє життя, аж до смерті. Коли жінка помирала з очіпка знімали різнокольорові вишиті стрічки («партиці») і замість них кріпили чорні. У такому очіпку

⁶ Етнічні особливості народного вбрання дубівських (села Дубове, Красна, Тарасівка, Широкий Луг Тячівського району) та усть-чорнянських долинах (села Усть-Чорна, Лопухів, Руська Мокра, Комсомольськ (Німесьька Мокра)) XIX — першої половини XX ст. (Польові матеріали автора. — 2009 р. — 33 с.).

Весілля, с. Невицьке Ужгородського району. 30-ті рр. XX ст. Фото з архіву автора

жінку й ховали [8, с. 238; 9, с. 76; 19, с. 115; 33, с. 123—124; 36, с. 62—63].

Подібні чепці побутували й у селах Ужок, Гусний, Тихий, Сухий, Волосянка, Ставне Великоберезнянського району. Тут на «раму» натягували мережане («гакльоване») полотно, кінець якого спадав ззаду на потилицю. Тому його часто називали «потиличником». Поверх мережаного полотна «раму» обтягували вузьким шматком полотна («покружницею»), верхній та нижній край якого обшивали чорними нитками. Задню (потиличну) частину «покружниці» оздоблювали вишивкою геометричного орнаменту, виконаною синіми, червоними, зеленими нитками технікою «хрестик». Орнаментальна композиція складалась з смуги («вушивки»), внутрішню площину якої заповнювали мотивами ромбів та «кривуль», а на поздовжніх краях вишивали мотив «ріжок».

Складовою комплексу дівочого весільного вбрання були різноманітні *прикраси*. Гуцулки у вуха одягали сережки («ковтки»), шию прикрашали пацьорками, силянкою, талярами, хрестиком. З вінків молоді звисали висульки, блискітки, а з вінків молодого — рута, пера і т. п. У долинянок до весільних прикрас часто пришивали низки з монет.

Традиційний *чоловічий весільний одяг* Закарпаття, як і святковий та повсякденний, на відміну від жіночого не виділявся такою різноманітністю форм і способів оздоблення. Його основу складала *сорочка* з білого домотканого полотна чи фабричної матерії. Найчастіше чоловічі весільні сорочки декорували вишивкою білим по білому. За сорочкою визначали соціальний стан її власника. Про це свідчать

такі народні приказки: «Сорочки нема», «Забрав від нього послідню сорочку», «Лишила його в послідній сорочці», «У дві сорочки одітий».

У гуцулів Рахівщини весільну («вінчану») сорочку вишивала заручена дівчина, рідна мама хлопця або чужа, але дуже побожна жінка. Жінки, які вишивали сорочки чи сердаки, користувались великою повагою. За народними віруваннями, у п'ятницю не можна було шити та вишивати сорочки. Цей день відзначали як такий, коли був розп'ятий Ісус Христос. Коли жінка починала оздоблювати вишивкою сорочку, то завжди говорила молитву: «Господи ласкавий, добрий, великий, істинний Боже! Помози ми сисю сорочку вишити, та й благослови того, кому ся шиє ця сорочка, хто ї буде носити. Спаси го на всяких роботах, на швидких водах, спаси на кожному поступі, на кожному кроці, під сонцем, під місяцем, під зорями від усякого лиха» [18, с. 6].

Весільні сорочки долинян, бойків і лемків вишивали білими нитками техніками «струпавого вишивання», «хрестик», «низина», що вдало доповнювалось різноманітними мережками. Обабіч розрізу пазухи вишивали по три поздовжні смуги з ромбів та скісних хрестів. У плечовій частині технікою «низина» вишивали вузьку «кривульку» з дрібними кільцями («очками»), які обрамляли «кривулі» та трикутники, вишиті «струпавим вишиванням». Зустрічались й орнаментальні смуги рослинних мотивів.

Поясним чоловічим весільним вбранням долинян, угорців і румунів Закарпаття були широкі полотняні *штани* («*гати*»), бойків і лемків — вузькі «гати», гуцулів — сукняні штани («гачі», «холошні», «крашаниці»). Підперезувались наречені шкіряними *поясами* («*чересами*», «*римінями*»). Як і дівчата, так і хлопці на весіллі одягали різноманітні безрукавки, гуні, куртки, кроєні та оздоблені відповідно до народних традицій того чи іншого району краю.

Із комплекту чоловічого весільного вбрання Закарпаття найбільше обрядів та звичаїв пов'язано з головними *уборами та взуттям*. Цікавим був звичай, пов'язаний із використанням *крисані* на боржавському весіллі наприкінці ХІХ — початку ХХ ст. Під час весільної ходи молода («невіста») несла чорний «фільцовий» капелюх («клебаню»), оздоблений барвінковим віночком. З цього вінка звисали намотані на нитки зубці часнику й печені зерна кукурудзи («тинґеріці»), нанизані на солом'яні стебла. Все до-

повнювалось дрібними шматками вовняних та конопляних тканин. Оздоблені подібним чином капелюхи мали символізувати вдале подружнє життя молоді пари («обы молодым як найліпше велося у газдівстві») ⁷ [35, с. 141]. У селі Кушниця про завітчані капелюхи своїх коханих дівчата співали:

*По пуд ділом зелененьким ходив мій миленький,
Та він носив за клеманьов розмай зелененький.
Та що тобі, легінику із того розмаю,
Та я тебе легінику, любити гадаю* [31, с. 135].

Капелюхи у весільних обрядах використовувались і гуцулами. Після снідання нареченому давали решето і він з друзбами у супроводі всіх присутніх з піснями ішов в «городець» «ламати руту». При цьому старший дружба держав решето, а другий дружба брав у нареченого («молодого») гілочку і клав в решето. Коли було наламано достатньо гілочок, дружби закривали решето капелюхами («крисанями»). Чий капелюх був нижнім, той першим женився. Наречений свій капелюх клав зверху. З городця верталися в хату, де старший дружба клав решето посеред столу. Весільні капелюхи молодого та дружбів оздоблювали («закосичували») вінками («вінцями пані молодого»), які склались з двох частин. Нижню круглу частину («вінчик») виготовляли з картону, який обшивали фабричною матерією чи білою фольгою. Посередині «вінчик» оздоблювали монетою («дукатом») чи дзеркальцем («веретком»), які обрамляли бісером, стеклярусом («кружилцями»), дутим склом вовняними нитками, білою дротяною спіраллю. Верхню частину («косицю») виготовляли із трикутного чи прямокутного шматка картону або з дроту, які декорували бісером, дутим склом, восковими і паперовими квітами, дзеркальцями, листям. Обов'язковою складовою «косиці», яка виділяла «вінці пані молодого» з-поміж інших гуцульських прикрас був пучок білого кінського волосся.

У селах Чорна Тиса, Ясіня, Лазещина у перший день весілля скликались тільки родини молоді та молодого, дружки з друзбами та свашки. Хлопці були

⁷ Традиційне народне вбрання, народні ремесла та промисли, фольклор боржавських та іршавських долинян (села Довге, Кушниця, Імстичево, Білки, Осій, Ільниця, Малий та Великий Раковець Іршавського району та с. Керецьки Свалявського району) кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. (Польові матеріали автора. — 2000, 2009—2010 рр. — 44 с.).

в одній кімнаті, а дівчата в іншій. Хлопці скидали свої капелюхи, виходили на вулицю, а дівчата заходили до кімнати, відбирали собі по капелюху, не знаючи хто чий узяв, і пришивали до нього вінок. Потім хлопці заходили і забирали свої капелюхи. Наступного дня всі сходились. Дівчата дивились кому вони пришили свій вінок, той і був їх дружбаю на весіллі. Досить часто сформовані таким чином пари згодом одружувались. Про закосичення чоловічих капелюхів співається у гуцульській народній пісні:

*Ой, Василю, сиди в білю, а я в малинничу.
Та подай ми крисанчину най ти закосичу.
Та подай ми крисанчину най ти закосичу,
Аби люди ни казали, шо тьби пусто кличу*⁸.

Своєрідністю відзначались обрядові, зокрема весільні головні убори бойків Закарпаття. Шапка молодого завжди відрізнялась від головних уборів інших хлопців прикріпленням до неї знаком-атрибутом у вигляді прикрас («фарговів») із пир'я та квітів. Знак-квітку пришивали молодому до шапки тоді, коли він йшов брати шлюб. На Бойківщині весільним знаком молодого та молодої був вінок. На капелюх молодого прикріплювали вінок, виготовлений з барвінку, квітів, стрічок, пир'я, тощо. На Закарпатті вінок, як відзнака наречених, побутував до середини XX ст., а у деяких місцевостях побутує й нині [32, с. 17—19].

У с. Стужиця Великоберезнянського району чоловічий капелюх використовували у лікувально-магічному обряді «відлічування вугликів або змітування вроків». Коли людині не допомагали ніякі ліки, то старі бабусі «відлічували вуглики» або ж «змітували вроки». Ознаками, що вказували на такий стан людини була підвищена температура, біль голови, і весь час хотілося спати. Процес «змітування вроків» («відлічування вугликів») проходив так. Брали посудину і кидали в неї гаряче вугілля. Коли кинули перший вуглик, казали: «Хлопові з-під клабанчища, жінці з-під чупчища, дівці з-під вінця. Хай йде страшище у вертеп'я, де кури не допіють, де собаки не добрешуть, де сонце не догріє, де місяць не дозріє». Далі, кидаючи ще вісім вугликів, промовляли: «Не 8 вуглик, не 7, не 6 ...» і так далі до першого. Потім цією водою змочували спочатку чоло, лице, по-

⁸ Етноідентифікуючі ознаки та етнографічно розмежувальні риси народного одягу гуцулів Рахівщини XIX — першої половини XX ст. (Польові матеріали автора. — 2009—2011 рр. — 56 с.).

Весілля, с. Ужок Великоберезнянського району. 30-ті рр. XX ст. Фото з архіву автора

тім руки, живіт, ноги недужого. На кінець він три рази плював у цю воду і її виливали у чоловічий капелюх, а з нього під стріху. Посудину і капелюх клали під стіл на два дні догори дном. Щоб «вроки» не перейшли до того, хто їх змітував, та до одягу прикріплювали залізну булавку⁹.

У селах Хустського, Іршавського, Виноградівського, Мукачівського районів обов'язковим елементом весільних обрядів були *чоботи*. У селах Великий Раковець, Малий Раковець, Білки, Осій, Імстичово при викупі молодої свашки та кухарки просили у молодого гроші на чоботи. А у селах Доробратово, Негрово, Арданово, Дунковиця, Залужжя, Зубівка, Пістрялово обов'язковим подарунком молодого матері молодої були шкіряні чоботи («бокочі», «бокочанчі») або черевики («топанки»), які ніс у вишиваній торбині («тайстрині») староста. У цих чоботах тецца потім танцювала на весіллі. У гуцулів Закарпаття побутувала приказка: «І гайналі у високих кованих боканчах натирали в танці мозолі».

Шкіряні чоботи часто ставали елементом гуцульських весільних обрядів та звичаїв. Так, обов'язком молодого першого вечора було роззування тецці, бо та у взутті мала гроші, як правило — срібні, а у багатих — часто і дукати. Ті гроші ставали власністю молодого («князя»), а хто з них був багатшим, то дарував ті гроші дружбі за вірну службу.

У гуцулів Рахівщини побутували *весільні топірці* («клюваки»), декоровані кільцями, на кожне з яких прив'язувалася кольорова стрічечка («лента»). Це однією обв'язували цілий «клювак». Із таким топірцем «пані молодий» з «пані молодою» йшли запрошувати на весілля.

⁹ Традиційне народне вбрання лемків Великоберезнянщини середини XIX — першої половини XX ст. (Польові матеріали автора. — 2010 р. — 29 с.).

Отже, у ході багатоденного весільного дійства одні елементи одягу змінювались на інші. Так переміна головних уборів привселюдно стверджувала акт переходу молодих до нового соціально-вікового стану: дівчина — жінка, парубок — чоловік. Загально регіональні установки щодо обрядового значення одягу молодих у конкретній практиці проведення весілля в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. реалізовувались у безмежній кількості місцевих локальних варіантів. Це зумовлювалось специфікою шляхів історико-етнографічного та соціально-економічного розвитку. Слід також зауважити, що весільні одягові комплекси окремих етнографічних та етнічних груп краю в кінці ХІХ — на початку ХХ ст. виявляли різні етапи свого історичного розвитку. Так гуцули, бойки і лемки продовжували виготовляти одяг в основному вручну, з домашньої сировини. Він зберіг багато архаїчних елементів, пов'язаних з давніми народними уявленнями. І навпаки, одяг сіл поблизу великих міст та вздовж українсько-словацького, українсько-угорського, українсько-румунського етнічного порубіжжя формувався переважно з матеріалів промислового виробництва, які купувались у крамницях. У його крої та силуеті суттєву роль почали відігравати форми міського костюма, і лише при виготовленні весільних головних уборів та у використанні ритуальних предметів продовжувала звучати традиційна символіка місцевого весільного обряду.

1. Гмисюк Н.П. Народний одяг Тячівського району (кінець ХVІІІ — початок ХХ ст.) : реферат / Н.П. Гмисюк // Архів Закарпатського музею народної архітектури та побуту. — Ужгород : ЗМНАП, 1987. — 20 с.
2. Грицак Я.М. Народне весілля долинян села Нанкова Хустського району : курсова робота / Я.М. Грицак // Архів кабінету етнології історичного факультету УжНУ. — Ужгород : УжНУ, 2004. — 37 с.
3. Попович М.М. Жизнь и быт жителей села Кричево Тячевского района : реферат / М.М. Попович // Архів кабінету етнології історичного факультету УжНУ. — Ужгород : УжДУ, 1981. — 17 с. : ил.
4. Щоденник етнографічної практики студентки 1-го курсу історичного факультету УжДУ О.Д. Непосович, проведеної у селі Неліпино Свалявського району Свалявського району // Архів кабінету етнології історичного факультету УжНУ.
5. Богатырев П. Магические действия, обряды и верования Закарпаття / П. Богатырев // Вопросы теории народного искусства. — М., 1971. — С. 36—52.
6. Борисенко В.К. Нова весільна обрядовість у сучасному селі / В.К. Борисенко. — Київ : Наукова думка, 1979. — 308 с.
7. Бугера І. Українське весілля на Лемківщині / Іван Бугера. — Львів, 1936. — 70 с.
8. Велецкая М.М. О некоторых ритуальных явлениях языческой погребальной обрядности / М.М. Велецкая // История, культура, фольклор и этнография славянских народов. — М. : Наука, 1968. — С. 231—243.
9. Велецкая М.М. Рудименты язычества в похоронных играх карпатских горцев / М.М. Велецкая // Карпатский сборник: Труды междунар. комиссии по изучению народной культуры Карпат и прилегающих к ним областей. — М. : Наука, 1976. — С. 73—78.
10. Весілля в селі Буковець на Воловеччині / записав М.І. Парлаг. 1930—1933 рр. // Весілля : у двох книгах. — Кн. 2. — К. : Наукова думка, 1970. — С. 232—247.
11. Гайова Є. Лемківське весілля / Є. Гайова // НТЕ. — 2008. — № 1. — С. 80—90.
12. Гасинець В. Село Руське Поле (Урмезіово) / В. Гасинець // Наш родный край. — 1930. — Рочник VIII. — Ч. 9. — С. 283—284.
13. Головацький Я.Ф. Мандрівка по Галицькій і Угорській Русі / Я.Ф. Головацький // Жовтень. — 1976. — № 6. — С. 49—94.
14. Грибанич І. Народний одяг Тересвянської долини / І. Грибанич // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. — Вип. VI. — Ужгород : Патент, 2004. — С. 145—150.
15. Грибанич І. Народний одяг українців верхів'я Боржавської долини кінця ХІХ — 50-х років ХХ ст. / І. Грибанич // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. — Вип. XI. — Ужгород : ІВА, 2011. — С. 217—225.
16. Губаш С. Воловеччина моя — духовності скарбниці / С. Губаш. — Воловець, 2008. — 98 с.
17. Гургула І. Народне мистецтво західних областей України / І. Гургула. — Київ : Наукова думка, 1966. — 78 с.
18. Ерстенюк Ю. Як одягався гуцул? / Ю. Ерстенюк // Зоря Рахівщини. — 2003. — 19 липня. — С. 6.
19. Козакевич О. Типологія українських в'язаних виробів кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. (за матеріалами народного вбрання) / О. Козакевич // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. — Львів, 2004. — Вип. 4. — С. 112—121.
20. Коцан В.В. Народний одяг українців пониззя р. Терелі кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. / В.В. Коцан // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. — Ужгород : Говерла, 2007. — Вип. 19. — С. 118—127.
21. Коцан В.В. Традиційний народний одяг як прояв ідентичності етнографічних груп українців Закарпаття (ХІХ — першої половини ХХ ст.) : дис. ... кандидата історичних наук: спец. 07.00.05 — «Етнологія» / В.В. Коцан. — Ужгород : УжНУ, 2013. — 412 с.

22. Ладкання // Карпатський край. — 2000. — № 1—4. — С. 97—102.
23. Леньо Т. Початковий етап весільної обрядовості бойків Закарпаття (середина XX ст.) / Т. Леньо // Етнічна історія народів Європи. — 2012. — № 38. — С. 61—74.
24. Маєрчик М. Ритуал і тіло. Структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу / М. Маєрчик. — Київ : Критика, 2011. — 325 с.
25. Мазурок О.С. Юрій Жаткович як історик та етнограф / О.С. Мазурок. — Ужгород : УжНУ, 2001. — 292 с.
26. Маковський С.К. Народное искусство Подкарпатской Руси / С.К. Маковский. — Прага : Пламя, 1925. — 156 с. : ил.
27. Полянская Е.В. Народная одежда гудулов Раховского района / Е.В. Полянская // Карпатский сборник: Труды междунар. комиссии по изучению народной культуры Карпат и прилегающих к ним областей. — М. : Наука, 1972. — С. 57—65.
28. Сабов О. Народная обрядовая одежда Перечинского района : реферат / О. Сабов. — Ужгород : УжДУ, 1982. — 11 с.
29. Самуш Н.П. Весільний обряд у Хустському районі (на прикладі весілля, записаного в 1966 р. в с. Нижне Селище) / Н.П. Самуш // Закарпатському музею народної архітектури та побуту — 35 років: збірник наукових праць. — Ужгород : Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2005. — Вип. 1. — С. 23—41.
30. Свадьбовий звичай у нас (Дубове) // Наш родний край. — Тячево, 1925. — Рочник III. — Число 9. — С. 2—4.
31. Симоненко И.Ф. Свадебные обряды в Закарпатской области / И.Ф. Симоненко // СЭ. — 1948. — № 2. — С. 125—141.
32. Стельмащук Г.Г. Квітка на капелюсі (Атрибути-символи на обрядових і святкових головних уборах українців) / Г.Г. Стельмащук // Берегиня. — 2001. — № 1. — С. 15—20.
33. Стельмащук Г.Г. Традиційні головні убори українців / Г.Г. Стельмащук. — Київ : Наукова думка, 1993. — 240 с.
34. Федорков А. Дубове / А. Федорков // Наш родний край. — Тячево, 1926. — Рочник 6. — С. 24.
35. Феннич В. Ильниця / В. Феннич // Наш родний край. — Тячево, 1929. — Рочник VIII. — Ч. 5. — С. 141—142.
36. Ченгері Г. Похорон у Н. Розтоках, округу Веречанського / Г. Ченгері // Подкарпатська Русь. — 1934. — Рочник XI. — Число 1—10. — С. 62—63.
37. Шмелева М.Н. Типы женской народной одежды украинского населения Закарпатской области / М.Н. Шмелева // СЭ. — 1948. — № 2. — С. 130—146.

Vasyl Kotsan

ON TRADITIONAL WEDDING-DRESS OF TRANSCARPATHTIA THROUGH XIX TO FIRST HALF XX cc.

The article has been dedicated to research-work in some features of traditional Transcarpathian wedding-dress through XIX to first half XX cc. On the basis of field, archival and literary sources, museum collections etc. all general components in the dresses of bride-couples especially as for cuts and shapes have been analysed in conformity to local forms of traditional folk wedding customs. Next to description of cutting out and finishing elements large enough attention has been paid to the ceremonial role of separate elements of weddings line-ups. Quite Important point consisted in exposure of especial and highly-differentiated details in production and decoration of the same wedding attribute along the various regions of the land. With its firm all-Ukrainian basis traditional Transcarpathian folk wedding had and still has had a lot of local variants.

Keywords: wedding dress, shirt, blouse, skirt, apron, belt, fur sleeveless jacket, hair-dos and head-dresses, chaplet, decorations, from a bead, trousers, hat, knee-boots, weddings axes.

Василь Коцан

ТРАДИЦІОННА СВАДЕБНА ОДЕЖДА ЗАКАРПАТТЯ XIX — ПЕРВОЇ ПОЛОВИНИ XX ст.

Стаття посвящена дослідженню особливостей традиційного свадєбного наряду Закарпаття в XIX — першій половині XX ст. На основі польових, архівних і літературних джерел, а також музейних колекцій проаналізовані основні складові частини свадєбної одєжди на Закарпатті. Наряду з характеристикою крою і елементів одєжки достатньо більше уваги приділено на обрядову роль окремих елементів свадєбних одєжань. Важним було виявлення особливих і отличних черт в виготовленні і декоруванні одного і того ж свадєбного атрибута в різних районах краю. Сохраняя общєукраїнську основу традиційна народна свадєба на Закарпатті мала більше кількість локальних варіантів.

Ключевые слова: свадєбний наряд, рубашка, блуза, юбка, передник, пояс, меховая безрукавка, прически і головні убори, венки, украшення из бисера, штаны, шляпа, сапоги, свадєбні топорики.